

*Јелена Миљковић Матић**
Институт за политичке студије, Београд

О СРПСКОМ МЕНТАЛИТЕТУ, ВИЂЕНОМ ОД ЈЕДНОГ БРИТАНЦА У ВЕЛИКОМ РАТУ**

Сажетак

У књизи Чуvari капије, из 1918. године, аутор Р. Г. Д. Лафан, се осврнуо на српску историју и национални менталитет. Сагледао је Србе у великој мери онако како их је Британији представио јеромонах Николај Велимировић, који је током Великог рата држао пропагандне говоре у српску корист по западним земљама. Књига Чуvari капије је доказ да је Велимировићева мисија успела, али и сведок не тако давног времена када су у међународним односима увелико учествовали концепт народног духа, хришћански морал и вера у Бога. Књига, такође, говори о старинском српском етосу јунаштва, као о доминантној националној одлици, о чему има речи и код других аутора.

Кључне речи: Р. Г. Д. Лафан; Николај Велимировић; Миодраг Поповић; Национални менталитет; Срби и Европа.

На завршетку Великог рата мајор британске војске и кембрицки професор историје Р. Г. Д. Лафан (Robert George Dalrymple Laffan, 1887-1972) сажео је своја сазнања о Србима, непосредна и из литературе, у низ предавања која је одржао у Солуну током 1917. године британским војницима придодатим српској војсци. Ова предавања су, на подстицај публике, следеће године изишла из

* Научни сарадник

** Рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

штампе у Оксфорду, као књига под насловом *Чувари капије* (*The Guardians of the Gate*).¹⁾ Последње историјске чињенице о којима се у књизи зна јесу српски положаји на Кајмакчалану, тако да Лафан кроз књигу прати историју и развитак српске нације закључно са очекивањем заједничке јужнословенске државе, која у тренутку настанка књиге још није била остварена. *Чувари капије* је најпознатија од неколико књига насталих из симпатија и поштовања које су Срби задобили код западњака својом позицијом и држањем у Великом рату. Она јесте настала као мотивациона пропаганда за војнике који треба да ратују на српској страни, да убијају и гину у интересу Срба, али у њеном тексту се види труд да се српски народ разуме и искрене симпатије за њега. Лафанова књига Британце упознаје са малим европским народом који се тек искобелјао из егзотичног турског царства, пројављујући у кратком периоду 19. века свој непобедиви јуначки менталитет и карактер, који је изненадио аутора својом „толерантношћу, отвореношћу ума и напредношћу упркос лошој турској владавини“ којој су Срби били подвргнути до мање од једног века раније.²⁾

Иако аутор књиге то не спомиње, осећа се да је на његове ставове пресудно утицао тадашњи јеромонах Николај Велимировић, који се у време Великог рата по Енглеској и Америци борио за српски интерес својим најјачим оруђем - речју. Он је својим надахнутим родољубивим беседама потирао резултате непријатељске пропаганде, подстичући савезнике да се здушно заложу за спасавање Србије од пропасти и, потом, за остваривање њених братских политичких односа са другим јужнословенским народима. Чувени кратки говор који је јеромонах Николај одржао на Видовдан 1916. године пред енглеском елитом у катедрали Светог Павла у Лондону,³⁾ навео је британског краља да, понесен емоцијама, обећа да Британци неће завршити рат док не виде слободну Србију. У том Велимировићевом говору, који представља сажету суштину свега што је до тада изговорио пред енглеском публиком,⁴⁾ налази се концепт који је Лафан, годину дана касније, разрадио у својим предавањима и потоњој књизи *Чувари капије*. Николај Велимировић у свом потресном говору представља Србе као чуваре Европе, као народ који је, у видовданској бици из 1389. године, у којој

1) R. G. D. Laffan, *The Guardians of the Gate, Historical lectures on the Serbs*, Oxford 1918.

2) Нав. дело, 31

3) Николај Велимировић, „Беседа на Видовдан 1916.“

4) Father Nicholas Velimirović, *The Soul of Serbia*, London 1916

се жртвовао и сам српски владар, зауставио својим телима турску најезду и наставио да страда под отоманском страховладом преко четири наредна века, да би Европа могла у миру да живи и развија своју особеност. Представио је Србе као народ који је у највећој мери прожет хришћанским духом, јер је поднео жртву за целу Европу, страдао од иновernih азијата да би хришћани на Западу имали неометан живот. Да ли је Лафан лично слушао неки од Велимировићевих говора није познато, али нема сумње да је усвојио његове ставове о Србима за које је свакако чуо, допуњујући их из литературе коју је навео на почетку књиге, као и, највероватније, из личних контаката. Концепт чувара капије Европе, који је први употребио јеромонах Николај говорећи о Србији као о „јужној капији Европе“,⁵⁾ Лафан је упознао као „фразу примењену на Србе од стране неколиких говорника, конкретно г. Лојд Џорџа“, британског премијера у том тренутку. Та фраза сажето описује „службу за коју су се Срби одувек трудили да учине хришћанству: јер њихова земља је, заиста, једна од капија цивилизоване Европе“. ⁶⁾ Лафанова књига доказује да је мисија Николаја Велимировића била дала најбољи могући резултат.

Аутор *Чувара капије* разрађује тезу јеромонаха Николаја о Србији као бедему хришћанства, па сугерише припадање Срба европском, западном свету, у ком они представљају стражаре на источној капији Европе, на њеној копненој вези са другим континентима. И више од тога, Лафан представља Србе као браниоце европских вредности и од „варваризма ... Берлина“. ⁷⁾ Од косовске битке у којој су жртвовали своје племство и владара да би успели да погубе противничког владара и зауставе даљи продор ислама у хришћанске земље; преко векова проведених као ропски народ на граници Отоманског царства; до текућег Великог рата у коме су, још неопорављени од ослободилачких обрачуна у претходних пар година, нападнути као сметња германском ширењу на исток - Срби трпе од свог положаја преко кога се мора прећи на путу у Европу или из ње. И то није капија Европе само у географском него и у културном смислу: Лафан наглашава да се Британија у рату бори за „европске слободе и међународно право“, ⁸⁾ што Немци очигледно крше, поготово у односу према Србима. Само што су се

5) Николај Велимировић, „Беседа на Видовдан 1916.“; *The Soul of Serbia*, London 1916, 78

6) R. G. D. Laffan, нав. дело, 3

7) Исто, 3

8) Исто, 187

Срби ослободили улоге чувара хришћанства пред притиском ислама, Германи их 1914. године стављају поново у позицију жртве за европске вредности. Српски народ овог пута не брани хришћанство од спољашњег напада иноверника, него хришћански морал од кварења изнутра: Лафан пише о зверствима аустријске војске почињеним над цивилима у Мачви, закључујући да су ту Аустроугари показали „нову школу ратника који су учинили све да униште хришћанску традицију и да искључе све моралне обзире из сукоба нација“.⁹⁾ Управо такви Срби, страдални попут самог Господа на Гологоти,¹⁰⁾ освајају искрене симпатије писца књиге *Чувари капије*. Такође, управо тако представљени Срби – христолики у свом невином страдању и истовремено херојски браниоци хришћанства - сведоче о огромној улози баш Велимировићеве мисије на западну рецепцију српске геополитичке позиције. Јер, он је, као монах, говорио пре свега са хришћанске позиције. Његова је интерпретација српске ситуације очигледно у потпуности прихваћена од публике, која хришћанство разуме. Истовремено, то је и сведочанство о неспорном ауторитету који су у то време – додуше, у последњим тренуцима свог значаја - још увек имали хришћанство и хришћански морал у Европи.¹¹⁾ Јер, Први светски рат представља у историографији крај 19. века и са њим вредности основаних на хришћанству. Након рата наступа кратак период током кога су, у наредних пар деценија, ствари кренуле одлучно путем секуларизма, да би убрзо након Другог светског рата наступила коначно доминација огољеног интереса у јавном и сваковрсне необузданости у приватном животу која се и до данас развија.

О менталитету који иде уз овакву историјску службу каква је Србима допала, Лафан пише: „Сваки се Србин осећа као учесник у великој драми која се одиграва вековима. Он је жива карика у великом ланцу што се протеже далеко уназад кроз векове и досеже унапред до поколења која ће видети Србију велику и слободну“.¹²⁾ Аутор овако пише на основи упознавања са епским народним пе-

9) Исто, 194-197

10) Исто, 229

11) Данас се поново почиње говорити о некаквом значају хришћанства и уједињавати хришћански свет пред притиском ислама, али овог пута у борби за голи биолошки опстанак хришћана у многим крајевима света у ком су угрожени. В. о томе на пр. текст: Paul Marshall, „The War on Christians“, *The Weekly Standard*, Vol. 19, No. 39, 2014. http://www.weeklystandard.com/articles/war-christians_794945.html?page=1

12) R. G. D. Laffan, нав. дело, 24-25

сништвом „о некадашњим јунацима и златном добу“,¹³⁾ допуњеним живим примером српских војника што их је упознао на терену. Ти војници, сељаци, умели су, према сведочењу једног српског официра, да пишу кући писма у стиховима,¹⁴⁾ сасвим налик јуначким песмама које су прославили српски језик, показујући колико је жива епска традиција коју је изнедрио херојски дух народа. Драма која се протеже кроз векове, о којој говори Лафан, јесте резултат геополитичког положаја Србије. Ту народ никада није могао да предахне, будући у сталној борби за опстанак пред царствима која би да се шире преко границе континената. Чувајући сопствени народни идентитет српско јунаштво је уједно чувало идентитет Европе. Поред песама о јунацима, Лафан наводи и српску цркву и непокорене српске земље – Дубровник и Црну Гору – као силе које су очувале народну свест у време владавине Турака над већином српског народа.¹⁵⁾

О јунаштву као о основној одлици српског етничког менталитета такође је писао детаљно Миодраг Поповић, у књизи *Видовдан и часни крст*.¹⁶⁾ Он је ту изнео своје налазе према којима је Видовдан био један од централних празника врховног бога прехришћанске религије Срба,¹⁷⁾ за који је особено прослављање у облику јуначког огледања,¹⁸⁾ те да је ратнички и соларни бог Вид морални и духовни узор сваком свом поклонику.¹⁹⁾ Менталитет уобличен у условима поштовања врховног паганског бога Вида, ратника и светлости,²⁰⁾ очувао се и кроз хришћанску прошлост Срба, захваљујући посебној мешавини хришћанских и прехришћанских елемената религиозности, од којих је у разним периодима историје и у различитим друштвеним групама претезало час једно а час друго.²¹⁾

13) Исто, 23

14) Исто, 24

15) Исто, 22-25

16) Миодраг Поповић, *Видовдан и часни крст*, Београд 2007

17) Исто, 71-87

18) Исто, 84-85

19) На истом месту

20) У српској цркви је постоји уверење о постојању хришћанског мученика Вида, чија историјска егзистенција није документована. Такође, према тумачењу Лаза М. Костића (Костић 2003) етимологија Видовдана упућује на грчку реч „оида“ са значењем „знам, памтим, разумем“, што сведочи о Видовдану као дану сећања на српску прошлост а после косовске битке и на српске витезове који су херојски бранили српски идентитет. Одатле „произлази да су Цар Лазар и Видовдан у српским душама други Христос и Васкрс“.

21) Исто, 107-128; Душан Бандић, *Народно православље*, Београд 2010, 71-77

Поповић је анализом народне јуначке поезије и развитка у њој тема особених за косовски мит, дошао научним путем до закључака до којих су аматерски дошли и домаћи и страни сведоци српског држања кроз тешку историју, па и Лафан у својој књизи *Чувари капије*. Израњање српског јуначког етоса из таме недокументоване етнографске прошлости, пројављеног истовремено у српским јуначким песмама и у слободарским устанцима у 19. веку и праћеног растућим значајем празника Видовдана, који је своју судбинску кулминацију доживео 1914. године, дало је симболички материјал за коначну артикулацију српског националног карактера. Њу је маестрално извео јеромонах Николај Велимировић, а прихватили и разрадили сви они којима су његове речи легле на срце, међу њима и аутор *Чувара капије*. У ратовима из друге деценије 20. века, својеврсно оживотворење доживео је етос косовског мита: ослобођено је од Турака Косово на коме се показало огромно српско јунаштво познато, према Миодрагу Поповићу, као етничка одлика још из прехришћанског времена, као елемент култа паганског Светлог Вида; али се истовремено, према народном песнику али и према црквеном тумачењу, Срби нису борили толико ради победе колико ради уподобљења Христу и његовој жртви - ради духовне одбране хришћанства,²²⁾ која је истовремено била и физичка одбрана од иноверног непријатеља који је надирао из Азије претећи да поплави исламом хришћански свет. Ту се показао и трећи елемент који је истакао Радомир Поповић у својој књизи, а то је витешки морал који подразумева оданост владару. О томе, такође, пише Лафан, опомињући се тврдње српског дипломате Миленка Веснића, да је сваки Србин господин: „Једнакост Срба нема ничег заједничког са наметљивошћу модерног рачунције који сматра себе једнако добрим као што је и свако други“. Лафан затим излаже своје мишљење о витешком карактеру српског човека: „Он је господин у правом смислу поседовања дубоког самопоштовања и показивања пристојности према свима као да су у најмању руку равни. Свако се третира као човек, а не као оруђе нити машина. Читава атмосфера, у ствари, јесте средњовековна. Она је могућа захваљујући учењу које је у темељ средњовековног мишљења уградило подједнако веровања у суштинску једнакост људи као синова Божјих и њихове различитости према улогама и положајима“.²³⁾ Овакве со-

22) Никола Ј. Маринковић, „За крст часни и слободу златну“, *Православље* бр. 902, 2004.

23) Laffan, нав. дело, 262

цијалне односе Лафан је посматрао у саобраћају између српских официра и војника, који се одликују веома личним карактером, међусобном оданошћу и дисциплином заснованом на стварном осећају међусобног поштовања личности, али и друштвених улога.²⁴⁾ Средњовековном мишљењу мора припадати и чињеница, на коју се много раније у књизи осврће аутор, да насилно решавање проблема не изазива на Балкану велику осуду јавности, колико би то био случај на Западу.²⁵⁾ То је због „средњовековног стања у коме убиство каткад изгледа као једини излаз из немогуће ситуације“. Уз то иду и добре особине, али ипак анахроне: „Врлине свакодневне љубазности, радости, великодушности и јуначке храбрости у невољи приказују другу страну примитивног карактера Срба“,²⁶⁾ који су кроз све своје историјске невоље, прожете изузетним насиљем, задржали душевну невиност. Овако је официр војске империје „у којој сунце не залази“, која диктира целом свету правила цивилизованости, сагледао менталитет Срба растрзан између афективних екстрема, тако карактеристичних за културну неуглађеност народа који живе према истоку.

Лафан обавештава читаоца о значају славног средњег века за српску самоспознају. Затим се десио историјски прекид у животу и развоју нације: „онда су Срби утонули у дубок четрестогодишњи сан. Велика тама турске владавине покрила је земљу. Независан и освајачки народ постао је радничка класа у турском пашалуку или провинцији“. ²⁷⁾ Ову слику аутор наставља да приказује као метафору сажете српске историје након петнаестак страна, где описује српско ослобођење: „Ноћ је била завршена. Јутро је свануло и појавила се светлост новог дана, дана у коме српски народ треба да се напрегне у правцу испуњења своје судбине и да се прикључи поново току европске цивилизације“. ²⁸⁾ Посматрање Срба као ометених од Турака у свом европском културном и политичком континуитету је крајње добронамерно, али не узима у обзир припадње средњовековних српских земаља неформалној заједници која је гравитирала ка истоку, ка Византији.²⁹⁾ Верске разлике између српског православља и Запада, очигледно, није писац узео у обзир.

24) Исто, 260-262

25) Исто, 76

26) Исто, 79

27) Исто, 22

28) Исто, 38

29) О томе убедљиво пише Димитри Оболенски, *Византијски комонвелт*, Београд 1996

То је посредно сведочанство о узнапредовалости секуларизације мишљења која је одавно била начела Европу, достигавши ступањ у коме аутору *Чувара капије* разлика између источног и западног хришћанства не изгледа важна, иако се он сам, како изгледа, декларише као хришћанин. Ипак, и тако, хришћанство се, очигледно, отворено исповедало још увек у време у коме је настала Лафанова књига. И он, заиста, наглашава одбрану хришћанства као главну српску службу,³⁰⁾ али занемарује чињеницу да су Срби, током векова трајања ромејског царства, стајали, у ствари, на западној капији православља, што се није изменило у отоманском царству које је покорило православне земље. На источној капији западне Европе Срби су се налазили само у једном веома кратком историјском тренутку: док су са истока надирали Турци тежећи да освоје читаву Европу. На тај тренутак се фокусирао Николај Велимировић у својим пропагандним говорима на Западу, а аутор *Чувара капије* је то онда генерализовао као општи поглед на српску судбину.

Србији је, по Лафану, предстојало много да се труди да поново ухвати корак са Европом, што није био лак задатак после скоро пола миленијума азијатског ропства. Он је Београд 19. века описао као оријенталну средину, „у својој алкавој и безобличној пометњи“, па је истакао кнеза Михаила као великог прегаоца на послу европског просвећивања Србије.³¹⁾ Међутим, за његовог династичког наследника, Милана Обреновића, Лафан нема много лепих речи. Тог српског владара описује као скептика и бонвивана коме у потпуности „недостаје вера у Бога или у човечанство, религија, патриотизам, част и правда“, а који је, такав, требало да влада народом који је „ентузијастичан, склон идеализму и мистичности и одан традицијама своје цркве и нације“.³²⁾ Контрастирајући Миланове особине са психичким одликама народа, Лафан постиже и нешто што није намеравао, а то је да се читалац запита да ли је за Србију уопште било изводљиво и повољно да покушава да се приближи Европи која међу расположивим менталитетима за своје људе нуди и могућност таквог развоја блазиране личности какву је Париз дао младом Милану Обреновићу. Лафан је свестан да је Србија своје људе одгајала у скромним материјалним условима,³³⁾

30) Laffan, нав. дело, 3

31) Исто, 40-41

32) Исто, 48-49

33) Исто, 40

у херојској традицији³⁴⁾ и у духу заједништва – заједничке својине, заједничког рада, заједничког становања - о ком Лафан пише кад описује установу кућне задруге.³⁵⁾ Све је то неспојиво са западним стандардима живљења, поготово још у комбинацији са оријенталним духом који се морао макар мало запатити међу Србима после више од четири века живота у Отоманском царству. Ипак, кроз књигу *Чувари катије* провејава слична идеја оној о којој смо још јуче слушали, а то је да Европа нема алтернативу. Није, пак, сигурно да је тако мислио и Николај Велимировић, кад је пред елитом Велике Британије позвао Европу да врати дуг Србима који су се, задржавајући Турке, жртвовали за њен миран живот. Али је сигурно да писац *Чувара катије* не може да замисли другачији пут за Србију, нарочито након што је констатовао оријентацију већине српских владара према Западу и након нокаута који је 1917. године доживела православна руска цивилизација, наследница Византије, једина која је могла, са заједничке вере и расе, привлачити Србе на неку другу страну.

Тако, Лафан наводи кућну задругу, српско-хрватску специфичност, као поље борбе између поклоника старог поретка и европски оријентисаних модерниста у Србији. О тој имовинско-правној установи каже да је имала добрих страна, али да јој је велика мана била то што је кочила личну иницијативу и, самим тим, било какву промену, па тако и сваки напредак. Зато сматра значајним Грађански законик из 1844. године у коме се лична својина појављује као једини могући облик својине, што је допринело убрзаном распаду кућних задруга у Србији.³⁶⁾ Старинско мишљење није само препрека у питањима организације друштва, него је непосредно уочљиво и у области психичких особина. Наиме, јунаштво је не само најнаглашенија него и безмало једина вредност која Србе покреће на деловање. Оно је развијено до те мере да се у биткама, пред очима српских бораца, појављују национални хероји, Краљевић Марко или Свети Сава, да поведу своју војску у победу.³⁷⁾ По Лафану „Срби су се показали као способни за изузетан хериозам и потпуну посвећеност племенитим идеалима у тешким тренуцима. Врлине прилежности, постојаног труда и стваралачког мишљења налазе

34) Исто, 39, 49, 265

35) Исто, 40-41

36) Исто, 40-41

37) Исто, 124-125

мање привлачним³⁸⁾. Њих су неговали на Западу школовани појединци, интелектуалци и научници, просвећени људи које Лафан не спомиње изричито у својој књизи, изузев рецимо кнеза Михаила. Јер, *Чувари капије* је књига о менталитету најширег становништва Србије. Све ово је важно Лафану да истакне због тога што је он упознат са чињеницом да се спрема након рата формирање веће државе са српским језгром, „Велике Србије или Југославије“,³⁹⁾ па се Срби морају показати спремнима да буду стожер нове земље у изградњи, истовремено нове регионалне силе која ће у будућности ефикасно обуздавати све проблеме на критичном подручју Балкана. Чврсто ткање те будуће државе Лафан види у распрострањености српског народа широм јужнословенског подручја, укључујући у националну територију поред саме Краљевине Србије још и Дубровник,⁴⁰⁾ Босну и Херцеговину,⁴¹⁾ а врло лако и Македонију „где сам народ не зна шта је“, будући мешавина Срба, Бугара, Грка, Албанаца, Куцо-Влаха и Турака.⁴²⁾

Јуначки менталитет се пројављује и у најпознатијем српском симболу: четири слова С око крста Лафан нам објашњава синтагмом „Сама Србија себе спасла“, што говори о ослобођењу из вековног турског ропства искључиво сопственим снагама, без икакве иностране помоћи,⁴³⁾ али свакако под хришћанским знаком крста. Од осталих симбола о којима Лафан пише, у књизи има говора и о симболичком догађају приликом уласка српске војске на Косово, први пут после више од четресто година и о легенди о белом камењу које покрива Косово поље и које се тумачило као причасни хлеб за српску војску страдалу 1389. године, а који се претворио у камен на коме су Турци ломили зубе. Срби су стотинама година чекали тренутак када ће поново јести тај косовски хлеб. Када је српска војска, дакле, уморна и гладна, ушла у Митровицу, наишла је на железничкој станици на неколико вагона са следовањима двопека. Тако је Србе на њиховој светој земљи дочекао косовски хлеб, за којим су жудели скоро пола миленијума.⁴⁴⁾ У овом догађају и легенди видимо са јунаштвом уједињену хришћанску побожност, о

38) Исто, 39

39) Исто, 265

40) Исто, 25

41) Исто, 52

42) Исто, 59-60

43) Исто, 32

44) Исто, 128-129

чему је на почетку писао Лафан као о другом од три момента који су сачували српску националност кроз векове робовања у Османском царству - поред јунаштва оличеног у поезији и слободарског духа којим су континуирано живели непокорени српски крајеви.⁴⁵⁾ Трећа одлика, изузетна тежња ка слободи, показала се симболички у поређењу српских страдања у Великом рату са Христовим страдањима и васкрсењем, које прави Лафан - по узору, опет, на Николаја Велимировића - говорећи о Голготи преласка српске војске преко Албаније и о васкрсењу које је доживела на Крфу, када су савезници решили да прискоче у помоћ.⁴⁶⁾ Срби су напустили земљу радије него да се покоре да би се после опоравка окренули и пошли у победнички јуриш.

На крају Лафан поставља питање опоравка Србије од рата,⁴⁷⁾ и то пре свега биолошког као основног али и најосетљивијег. За духовни опоравак он не брине толико, спомињући и сељаци и интелигенцију као виталне духом. „Током пет стотина година се нису помирили са ропским потчињавањем, него су се непрекидно борили тежећи ка светлости“. За такве људе шта представља пар година ратовања и изгнанства? Затим Лафан наставља да размишља: „Била би увреда да им понудимо наше жаљење. Они су нам пружили потпуну подршку и прихватили губитак свега као боље решење од предаје“. И закључује: „Треба радије да се запитамо како је дошло до тога да буду препуштени својој судбини и да се зарекнемо да никада не би смели да због недостатка британског саосећања и помоћи доживе неуспех у постизању своје националне слободе“. Овим речима Лафан завршава текст књиге *Чувари катије*, остављајући утисак на читаоца да међународну политику воде емоције. То је он недвосмислено исказао још раније у књизи, кад је Русију и Француску назвао традиционалним пријатељима Србије.⁴⁸⁾ И из оваквог Лафановог става видимо да је тада још владао дух хришћанског морала, па ни у политици није било огољено начело интереса. А тај традиционални морал је, опет, било могуће применити на међународну политику захваљујући вери у нацију као колективно биће, у дух народа који саобраћа с другим народима као што појединци опште међу собом – на основи и рационалних

45) Исто, 22-25

46) Исто, 229

47) Исто, 281-282

48) Исто, 37

и, још више, ирационалних момената, који их зближавају или удаљавају једне од других.

Данас у науци постоји снажна струја која не уважава више народ као заједницу са сопственим одликама, духом народа који утиче на формирање својих припадника. Тај концепт је напуштен у корист нестабилне представе о националном идентитету сваког појединог човека, индивидуи која се стално у себи преиспитује и изјашњава, покретана националним симболима коју пред њу истичу разни заинтересовани елементи друштва, као и својим потребама. Данашње проучавање нације, укратко, ослања се на игру интереса појединаца и група. У таквом амбијенту тешко је пронаћи јуначки менталитет код Срба - не зато што га више нема, него зато што наука више не посматра ствари из угла из ког се он може видети, нити говори језиком којим се он може описати. Штавише, тим језиком не говоре више многи који имају моћ да утичу на конструисање идентитета. Уместо заједничких искустава која људе зближавају у народ, личности, односи и догађаји се интерпретирају у индивидуалистичком кључу, кроз вишеструкост личних идентитета који уводе арбитрираност у организацију друштвених група и у пракси резултирају атомизацијом друштва. Зато овај осврт на српски национални менталитет треба да нас подсети на вредности, моралне у друштву као и методолошке у науци, што нуде могућности за приступ који поред резултата у науци даје и боље разумевање народа, самих себе и узајамно.

ЛИТЕРАТУРА

- Бандић, Душан, „О народној религији“, *Народно православље*, Библиотека XX век, књ. 183, Београд, 2010.
- Велимировић, Николај, „Беседа на Видовдан 1916.“
- http://www.saborna-crkva.com/index.php?option=com_content&task=view&id=586&Itemid=424
- Костић, Лазо М., 2003. „Косово је у Српству вечно“, у: Костић, Васко, *Да ли је Кнез Лазар Грбљановић родом из Грбља (Прилог историјским расправама)*, Интернет издање, стр. 110-112 <http://www.rastko.rs/rastko-bo/istorija/srednjivek/vkostic-lazar.pdf>
- Никола Ј. Мариновић, 2004. „За крст часни и слободу златну“, *Православље* бр. 902 <http://www.pravoslavije.rs/broj/902/tekst/za-krst-casni-i-slobodu-zlatnu/>

- Поповић, Миодраг, 2007. *Видовдан и часни крст. Оглед из књижевне археологије*, Четврто издање, Библиотека XX век, књ. 101*, Београд (Прво издање 1976.)
- Оболенски, Димитри, 1996. *Византијски комонвелт*, Београд
- Laffan, R. G. D., C.F. fellow of Queen's College, Cambridge, 1918. *The Guardians of the Gate, Historical lectures on the Serbs*, With a foreword by Vice-admiral E.T.Troubridge C.B., C.M.G., Oxford
- Marshall, Paul, 2014. „The War on Christians“, The Weekly Standard, Vol. 19, No. 39, http://www.weeklystandard.com/articles/war-christians_794945.html?page=1
- Velimirović, Father Nicholas, 1916. *The Soul of Serbia. Lectures delivered before the Universities of Cambridge and Birmingham and in London and elsewhere in England*, Second edition, London
- <http://www.archive.org/stream/soulofserbialect00veli#page/n0/mode/2up>

Jelena Miljkovic Matic

**SERBIAN NATIONAL MENTALITY,
AS SEEN BY A BRITISH IN THE GREAT WAR**

Resume

In the book named The Guardians of the Gate, published in 1918, its author, British Army officer R. G. D. Laffan, made an overview of Serbian history and a portrait of Serbian national soul. His view of Serbs was shaped by a monk, Nikolaj Velimirović. Velimirović gave lectures in England, USA and France during the Great War in which he advocated for Serbs. „The guardians of the gate“ is a phrase describing the Serbian nation as standing at the threshold of Europe, guarding Europe's culture and christendom from the Asiatic menace threatening from the East, from the Ottomans. The Laffan's book was a proof of success of Velimirović's mission, and is a witness of time when concept of national spirit, christian morality and christian faith played a role in the international relations. Serbs, according to R. G. D. Laffan, were not just a barrier against infidels, but also defended the christian virtues from the inner enemy, since the Germans had just compromised „European liberties and international law“, which Britain was fighting to defend. So, „the guardians of the

gate“ was a phrase that ment both the geopolitic and the moral service of Serbs to the European christian culture.

As for the Serbian national spirit, the book considers ancient Serbian heroic ethos as the dominant national characteristic, which also featured as a topic in some other authors' works, such as book *Vidovdan i časni krst* by Miodrag Popović. Popović got the same results by using more scientific methods as Laffan got by intuition in his *Guardians of the Gate*. Heroic national mentality was recorded long ago, in the Middle ages, and has also helped Serbs gain national independence and freedom in their more recent history. Laffan also noticed a medieval character of the relationship between Serbian soldiers and their officers. He found Serbs tolerant, open-minded and progressive, in spite of the long Turkish misgovernment. Laffan thought Serbs have always been successfull in their national endeavours because of their longing for moral virtues. He wondered if Serbia could recover after the end of the war, and concluded that her spirit was vital enough for her to rise once again, and British friendship strong enough to give a helping hand to martyred Serbia. Today, such analysis, which includes the concepts of national menatality, christian faith, and moral values, would be outfashioned. But it reminds us of a time, not so long ago, when not all was bare commodity in international policy, and christian moral was the foundation of national spirit.

Key words: R. G. D. Laffan; Nikolaj Velimirović; Miodrag Popović; National mentality; Serbs and Europe.